

УДК 343.13

Анастасія Володимирівна ДАНИЛЕНКО,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
факультету № 1 (слідства)*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Олександра Олександрівна КОЧУРА,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
факультету № 1 (слідства)*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА УЧАСТІ НІМИХ, ГЛУХИХ І ГЛУХОНІМИХ

Досудове розслідування та судовий розгляд кримінальних проваджень про злочини глухих, німих і глухонімих, а також проваджень за участю свідків і потерпілих, що мають зазначені фізичні вади, викликають на практиці великі труднощі. Вони обумовлені не тільки особливостями психології осіб з дефектами слуху та мовлення, а й тим, що без перекладача неможливо успішне здійснення правосуддя у таких провадженнях. Через перекладача здійснюється мовний зв'язок між глухими і особами, щочують, з'ясовуються і досліджуються обставини провадження, фіксується хід судового розгляду. У зв'язку з цим велике практичне значення має вивчення процесуальних, психологічних і тактичних особливостей реалізації положень засади державної мови кримінального провадження за участю глухих, німих і глухонімих.

Слідчий у порядку, встановленому законом, вправі викликати для участі в кримінальному провадженні будь-яку особу, що розуміє жесто-мімічну або дактильну мову або володіє навичками сурдоперекладу.

Оскільки жесто-мімічна мова не вкладається ні в які форми граматики, то у глухонімих відзначається неправильна побудова фраз, неправильне вживання займенників. Жестикуляція не передає лад мови. Глухонімі не завжди розмежують предмет і дію, предмет і ознаку. У мові жестів близькі за наочною зв'язкою поняття (наприклад, зброя, пістолет, рушниця) не диференціюються. Разом з тим смислова невизначеність жестів призводить до того, що один

жест служить для демонстрації не одного, а декількох слів, близьких за змістом, а позначити жестами кожне слово практично неможливо. У зв'язку з цим не можна вимагати від перекладача дослівного перекладу показань. Перекладачеві доводиться розшифровувати інформацію, закодовану в міміку і жести, і робити специфічний переклад словесної мови. І від того, наскільки точно переведе перекладач мову глухонімого, залежить точність показань. Зрозуміло, стилістична переробка мови міміки і жестів допускається тільки в межах виправлення неправильно побудованих фраз, усунення повторень, жаргонних слів і т. п. У ході провадження слідчих і судових дій за участю глухих, німих, глухонімих необхідно особливо ретельно дотримуватися таких правил і процедури, заснованих на психологічних закономірностях:

1) якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок або потерпілий навчався у спеціальній школі і розуміє загально прийняті міміку і жести глухонімих, то його треба допитувати за допомогою перекладача, здатного точно передавати його думки;

2) перекладач спілкується з німим, глухим, глухонімих за допомогою міміки, жестів і дактилологія. У той же час він повинен вимовляти вголос все те, що учасник процесу пояснює йому під час допиту;

3) особи, присутні при допиті глухонімого (педагог, законний представник, психолог), повинні бути попереджені про неприпустимість передачі допитуваному шляхом міміки і жестів інформації, яку той може використовувати у своїх відповідях;

4) якщо глухонімих добре читає і пише, то він може за згодою особи, що проводить досудове розслідування або суду відповідати на питання письмово;

5) якщо глухий, німий, глухонімих неписьменний, не знає загальноприйнятої жесто-мімічної і дактильної мови, то слідчий, суд має право залучити до участі в допиті осіб, які можуть тлумачити його знаки, міміку і жести (перекладачів), або запросити в якості перекладачів сурдопедагогів, сурдопсихологів, які можуть пояснити особливості мімічного словника глухонімого, смислове значення кожного індивідуального жесту.

Участь перекладача у справі викликає необхідність оцінювати і такі чинники, які впливають на повноту, точність і правильність перекладу. Зокрема, допитуючи глухих, німих, глухонімих, слідчий, суд (суддя) зобов'язані усунути всі умови, що негативно впливають на правильний переклад показань за допомогою жесто-мімічної або дактильної мови. Тому, щоб перекладач і глухонімих правильно зрозуміли один одного, в ході допиту необхідно дотримуватись таких вимог:

а) світло (природне і штучне) повинно падати на обличчя, руки підозрюваного, свідка, потерпілого і перекладача, щоб вони могли добре бачити артикуляцію, міміку і жести. Під час допиту вони не повинні палити, тримати поряд з ротом або руках сторонні предмети; б) глухонімий і перекладач повинні знаходитися один від одного на відстані одного-двох метрів, а руки їх повинні бути звернені долонями один до одного, щоб вони бачили рухи пальців. Це забезпечить точність і повного показань, отриманих за допомогою дактильної мови; в) незрозумілі слова, фрази, юридичні, медичні та інші спеціальні терміни, узагальнені поняття потрібно повторювати двічі, а якщо вони погано сприймаються, то слід написати їх, щоб грамотний глухонімий міг прочитати або замінити іншим поняттям; г) робити паузи, перерви, так як через 1,5 години переклад міміки і жестів, особливо дактильної мови, швидко втомлюється зір, загальмовуються вольові і розумові процеси, що неминуче знижує якість перекладу; д) при постановці питань глухим, німим, глухонімим слід уникати складнопідрядних і супідрядних речень, причетних і дієприкметникових оборотів, структура яких не дозволяє точно і швидко переводити їх на мову міміки і жестів.

Таким чином, недостатня законодавча урегульованість питання про реалізацію принципу державної мови кримінального провадження щодо німих, глухих і глухонімих в новому КПК України створює на практиці великі труднощі. Тому законодавець повинен звернути увагу на дану прогалину в законодавстві і ліквідувати її шляхом внесення доповнень до КПК України та інших нормативно-правових актів у даній області.

Одержано 22.03.2016

